

Pasolini's Teorema als sterk literair toneel

Theater Teorema door Toneelgroep Amsterdam. Gezien 18/9 Bochum, Duitsland. Inl: www.toneelgroepamsterdam.nl

●●●○

Door WILFRED TAKKEN

Bij het applaus hoor je The Monkees: „Then I saw her face/ Now I'm a believer.” Verliefdheid en geloof; in het toneelstuk *Teorema* verleidt een mysterieuze ‘Gast’ alle leden van een fabrikantenfamilie. De Gast lijkt op de Griekse god Dionysos, maar nog meer op de Messias. Alleen is er geen Wederopstanding, noch worden de treurende achterblijvers gesterkt door de Uitstorting van de Heilige Geest. Na het vertrek van de Gast is alles in hun leven zinloos geworden. Ze zoeken hem in de donkere ogen van voorbijgangers, op foto's, in een zelfgemaakt schilderij dat aan de Lijkwade doen denken. Maar tevergeefs. De Gast heeft hen bevrijd, maar hun bevrijding is hun vernietiging.

Toneelgroep Amsterdam maakt een toneelversie van de film *Teorema* (1968) van de Italiaanse cineast Pier Paolo Pasolini. Het gezelschap voerde *Teorema* in 2003 al op als dansvoorstelling, in de regie van Emio Greco. Nu maakt Ivo van Hove een Duitse versie voor de Ruhrtriennale, een groot festival in het Duitse Roergebied waar hij, na Johan Simons, inmiddels vaste gast is geworden. In december volgt een Nederlandse versie.

Van Hove heeft een hele reeks toneelbewerkingen van films gemaakt. In de vorige, *Antonioni Trilogie*, ging het om films die het van de sfeervolle beelden moest hebben, niet van de dialogen. Dat wreekte zich op het podium.

De film *Teorema* bevat nog minder dialoog: 923 woorden. Toch is Van Hove dit keer beter geslaagd, dankzij een andere aanpak. Dit keer geen live videoprojecties met beeldbewerking. *Teorema* drijft grotendeels op de regieaanwijzingen die door de spelers worden voorgedragen. Het beeld is juist sober, zodat deze versie lijkt op literair toneel. Van Hove heeft dan ook niet alleen de film gebruikt, maar ook Pasolini's roman die aan de film voorafging.

De spelers dragen saaie, nette kleding. Ontwerper Jan Versweyveld plaats ze in een met grijze kantoortegels gestoffeerde ruimte die doet denken aan een uitgekledde versie van zijn decor voor *Romeinse Tragedies*. Hier en daar een randje blank hout. De enige kleur komt van een televisie die om onduidelijke redenen een documentaire toont over stokstaartjes.

Pasolini's taal moet het werk doen. Het duurt daardoor lang voordat je in de voorstelling geraakt. Het Duits, van wisselende kwaliteit, is een extra drempel. Dan gaat het verhaal toch werken. Marwan ‘Chico’ Kenzari, als de Gast op wie iedereen verliefd wordt, is een lange slanke man met een Arabisch uiterlijk. Het is niet moeilijk te geloven dat iedereen voor hem valt. Mede door zijn fysiek beweeglijke spel is hij in alles de tegenpool van de stijve bourgeoisfamilie. Kenzari komt net van school, dus ook in werkelijkheid is hij een nieuwkomer in de groep. *Teorema* is een goed begin.

Langzaam krijgt het verhaal zijn sociale dimensie – van de lege burgerij die in het volk de rauwe vitaliteit zoekt die zij zelf verloren heeft – en uiteindelijk zijn religieuze. Jacob Derwig, als de vader, houdt een indrukwekkende slotmonoloog die de voorstelling boven zichzelf doet uitstijgen. In de film loopt hij zwijgend de woestijn in. Hier staat hij naakt voor het publiek en houdt een aanklacht tegen de god die zijn volgelingen laat zitten: „Jij bent dus in mijn huis gekomen om het af te breken.” Hij besluit met: „Een schreeuw waarin achter de angst een laf sprankje hoop te horen is. Een schreeuw vol wanhoop. Hij zal lang blijven klinken.”